

Konstitutsionalismi ajaloost Eestis

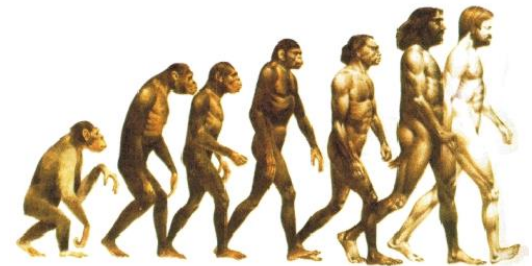
Marju Luts-Sootak

Tartu Ülikool, õiguse ajaloo professor

Riigiõiguse sihtkapitali ja Eesti ajaloo ja ühiskonnaõpetajate seltsi ühisseminar
Tartu Ülikooli raamatukogu, 28.9.2020

I. Eesti konstitutsionalismi eellugu

TARTU ÜLIKOOL
muuseum

OPETATUD
EESTI SELTS
1838

Olete palutud Tartu Ülikooli muuseumi ja Õpetatud Eesti Seltsi ühisele aastakonverentsile „100 AASTAGA PÄRISORJUSEST EMAKEELSE ÜLIKOOLINI“

Tartu Ülikooli muuseumi valges saalis 5. detsembril

KAVAS:

9.00–11.00 ettekanded

Hesi Siimets-Gross, Merike Ristikivi, Katrin Kello

„Teel vabaduse poole: Rooma õiguse põhimõtte *favor libertatis* 18. sajandi Eesti- ja Liivimaa kõrgemate astmete kohtute materjalides“
Kersti Lust „Kas vabastamine võttis peremeestelt talud?“

Marju Luts-Sootak „Talurahva vabastamine kui üks samm pikemas konstitutsioonilises protsessis modernse ühiskonna kujundamisel“

11.00–11.30 KOHVIPAUS

11.30–13.00 ettekanded

Toomas Anepaio „Miks 100, aga mitte 30?“

Mariya Oinas “Migration of Estonian peasants in the Russian Empire in the late nineteenth and early twentieth centuries on the example of Kazakhstan”
Ken Kalling, Erki Tammiksaar „See on tõepoolest häbiväärne, et meie eestlastel on rohkem mõistust kui meie sakslastel“

13.00–14.00 LÖUNAPAUS

14.00–16.00 ettekanded

Andris Šnē “Towards the national university in Latvia: higher education and research in late 19th and early 20th century Latvia”

Toomas Hiio „19. sajandi Tartu ülikool: seisuste sepikoda“

Terje Löbu „Jaan Sarv, üks Eesti ülikooli rajajaid“

Tiit Rosenberg „Esimesed ajaloo õppejõud ja üliõpilased“

16.15–18.00

TÜ muuseumi väljaande „Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi“ 47. numbril „Kas me sellist rahvusülikooli tahtsime?“ **esitlus**

TÜ muuseumi kolleegipreemia **Aasta Tullio väljakuulutamine**

Prantsusmaa, Inimese ja kodaniku õiguste deklaratsioon, 1789

„Inimesed sünnivad vabadena ja ühesuguste õigustega ning sellisteks nad ka jäävad.“

Inimese ja kodaniku õiguste deklaratsioon

KOMMENTAARIGA

Esimene (1789. aasta 26. augusti) Inimese ja kodanikuõigustede deklaratsioon

SAATESÕNA JA TÕLGE: JÜRI ADAMS

VIRGINIA BILL of RIGHTS

DRAWN ORIGINALLY BY GEORGE MASON AND ADOPTED BY THE CONVENTION OF DELEGATES

June 12, 1776.

A Declaration of Rights made by the Representatives of the good People of Virginia, assembled in full and free Convention; which Rights do pertain to them, and their Posterity, as the Basis and Foundation of Government.

I.

That all Men are by Nature equally free and independent, and have certain inherent Rights, of which, when they enter into a State of Society, they cannot, by any Compact, deprive or divest their Posterity; namely, the Enjoyment of Life and Liberty, with the Means of acquiring and possessing Property, and pursuing and obtaining Happiness and Safety.

II.

That all Power is vested in, and consequently derived from, the People; that Magistrates are their Trustees and Servants, and at all Times amenable to them.

III.

That Government is, or ought to be, instituted for the common Benefit, Protection, and Security, of the People, Nation, or Community; of all the various Modes and Forms of Government that is best, which is capable of producing the greatest Degree of Happiness and Safety, and is most effectually secured against the Danger of Mal-administration; and that, whenever any Government shall be found inadequate or contrary to these Purposes, a Majority of the Community

hath an indubitable, unalienable, and inalienable Right, to reform, alter, or abolish it, in such Manner as shall be judged most conducive to the public Weal.

IV.

That no Man, or Set of Men, are entitled to exclusive or separate Emoluments or Privileges from the Community, but in Consideration of public Services; which, not being descendible, neither ought the Offices of Magistrate, Legislator, or Judge, to be hereditary.

V.

That the legislative and executive Powers of the State should be separate and distinct from the Judiciary; and, that the Members of the two first may be restrained from Oppression, by feeling and participating the Barshens of the People, they should, at fixed Periods, be reduced to a private Station, return into that Body from which they were originally taken, and the Vacancies be supplied by frequent, certain, and regular Elections, in which all, or any Part of the former Members, to be again eligible, or ineligible, as the Laws shall direct.

That

Inimõigusstiil

- Virginia, Bill of Rights 1776

*“[We declare], that **all** men are by nature **equally** free and independent [...]”*

- Manifest kõigile Eestimaa rahvastele 1918

„**Kõik** Eesti wabariigi kodanikud, usu, rahwuse ja poliitilise ilmawaate peale waatamata, leiawad **ühtlast** kaitset wabariigi seaduste ja kohtute ees.“

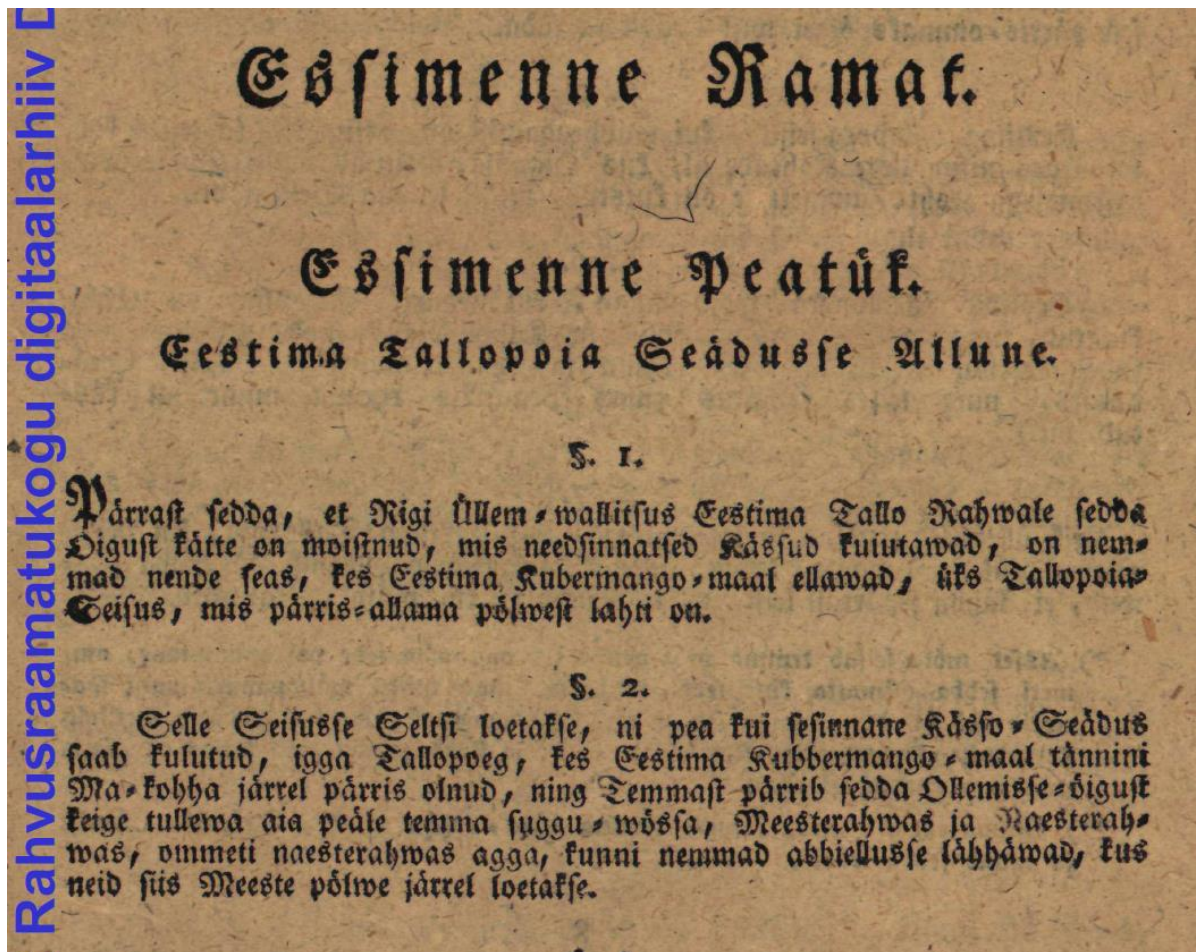
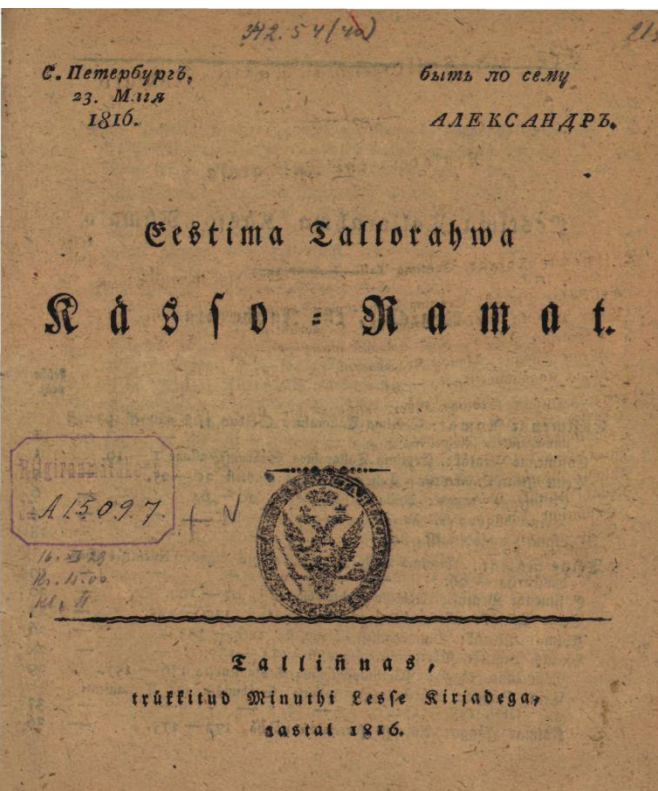

Preisimaa oktoobriedikt (9.10.1807)

§ 12: „1810. aasta mardipäevast on ainult vabad inimesed.“

„Mit dem Martini-Tage Eintausend Achthundert und Zehn (1810.) hört alle Guts-Unterthänigkeit in Unsern sämmtlichen Staaten auf. Nach dem Martini-Tage 1810 giebt es nur freie Leute [...]“

Eestimaa talurahvaseadus 1816

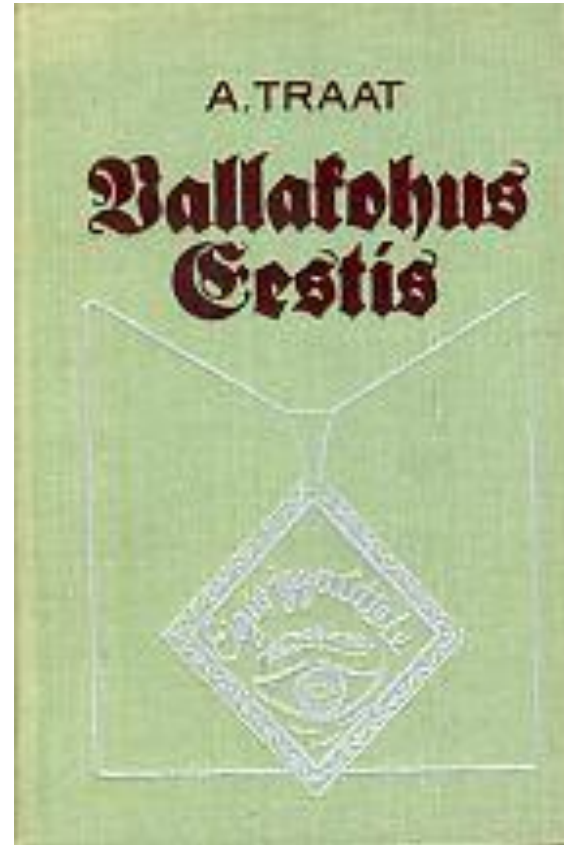

Talurahvakogukondade organisatsioon 19. sajandi I poolel

Marten Seppel, Pärissorjuse kaotamine ja talurahvakogukondade konstrueerimine Balti kubermangudes.

– Eesti ajaloo 19.-20. sajandil. Uurimusi historiograafiast, allikaõpetusest ja institutsioonidest, koost. T. Tannberg. = Eesti Ajalooseltsi Toimetised, 2012, No 19(26), lk 59–82.

August Traat.
Vallakohus Eestis
18. sajandi
keskpaigast kuni
1866. aasta
reformini. Tallinn
1980.

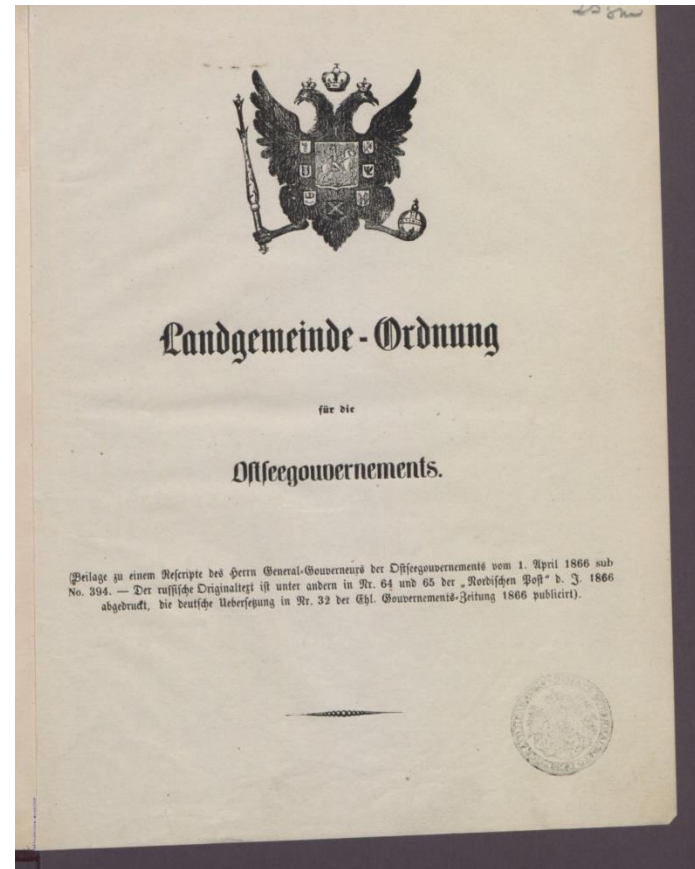
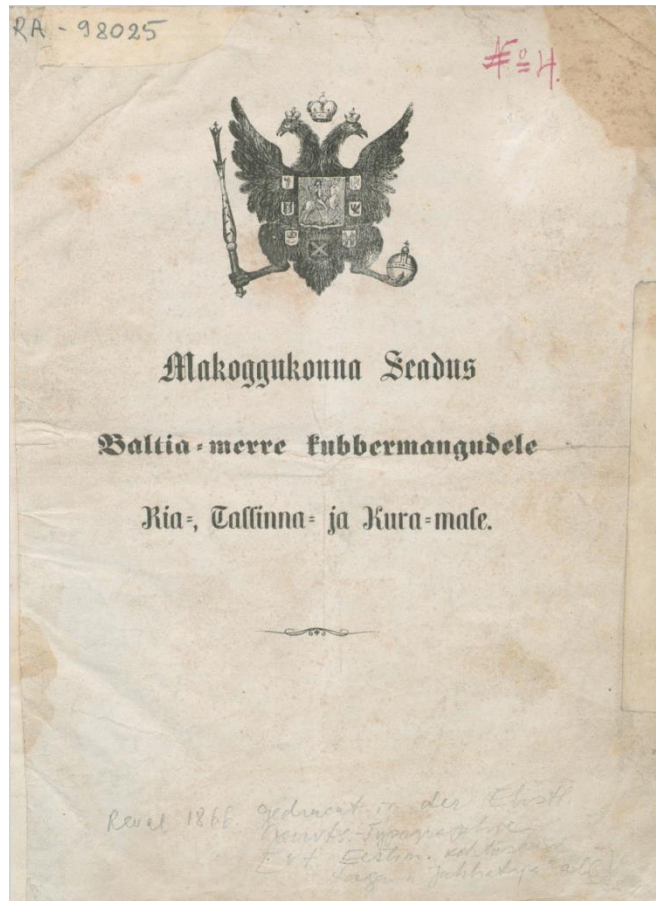

Eesti konstitutsionalismi eelajalugu I: moderniseeritud omavalitsused

1866. aasta maakogukonnaseadus ja vallademokraatia

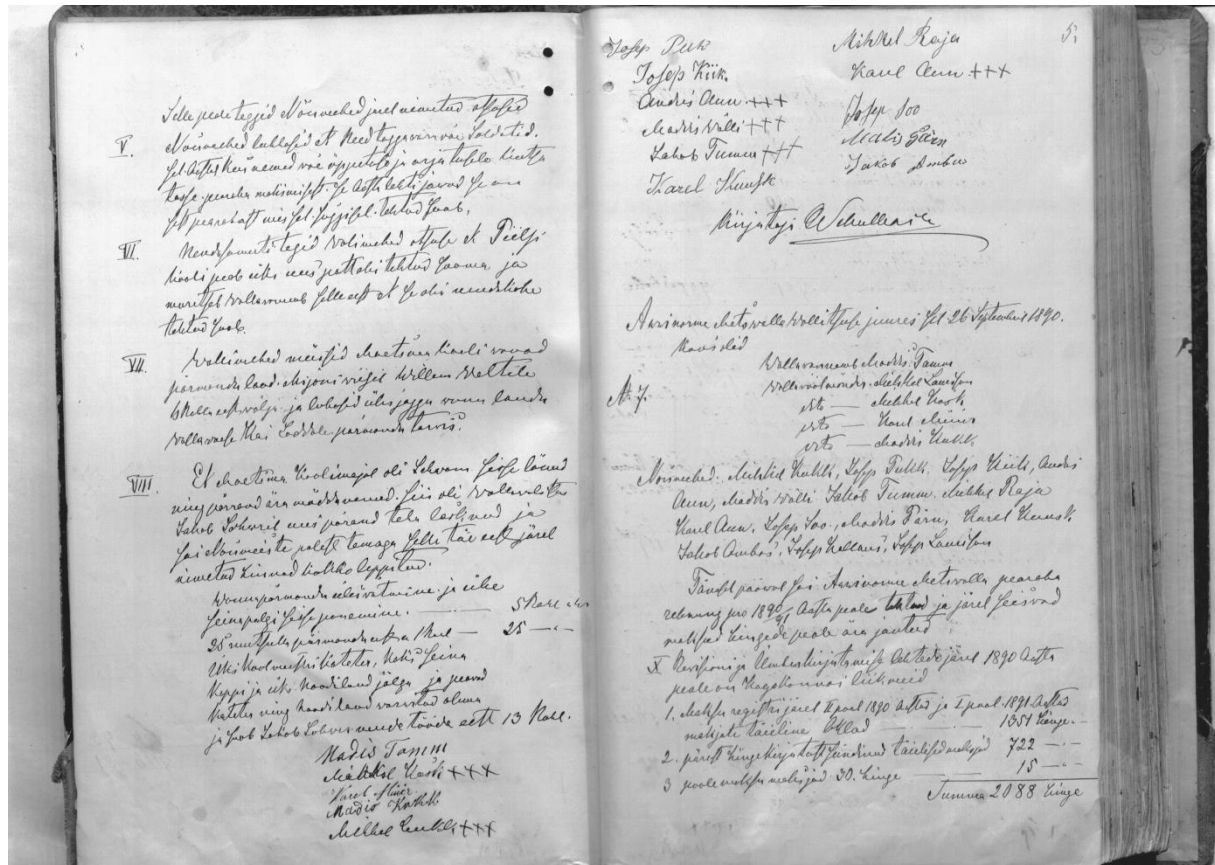

Vallakohus vabaõhumuuseumi muuseumitunnis 2014

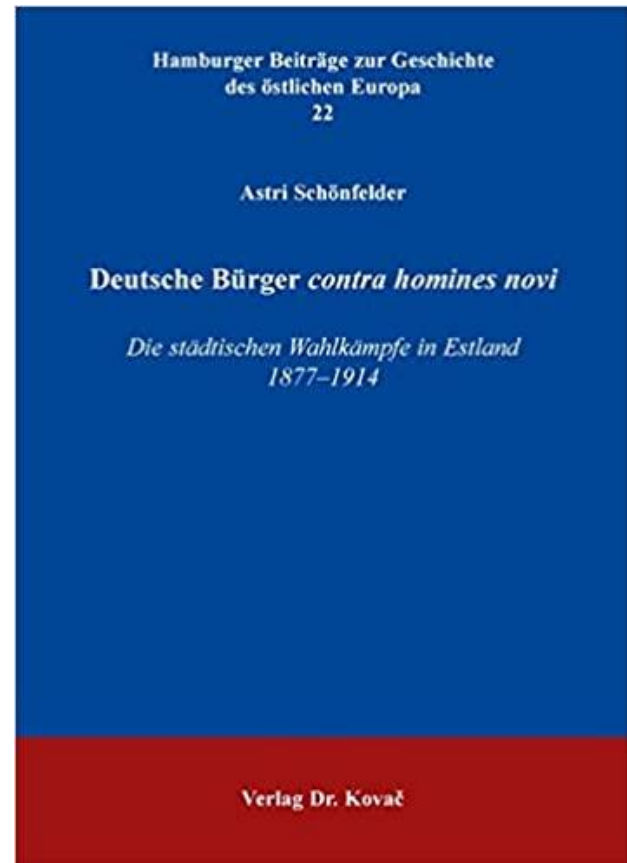
Avinurme vallavolikogu protokollid 1890 RA EAA.3260.1.18

Linnad – ka eestlaste omavalitsus

**Astri Schönfelder,
Deutsche Bürger
contra homines novi.
Die städtischen
Wahlkämpfe in
Estland 1877-1914.
Hamburg 2016.**

Eesti konstitutsionalismi eelajalugu II: Vene impeeriumi konstitutsioonilised aktid

Ilja Repin, 17 October 1905

Riigiõiguslik tõlkekirjandus

- **Wenemaa riigiwõimu ajalugu. Prof. A.G. Timofejevi järele. Tallinn 1909**
- **Riik ja õigus. Professor G. F. Scherschenewitsh'i järele eestistanud [advokaat] Lui Olesk. Tallinn 1910**
- **Walitsemise-õigus: Riigiwalitsemise sisemine korraldus. Prof. A. J. Jelistratowi ettelugemised. Tõlkinud ja täiendanud stud. jur. H. Piip. Tallinn 1912.**

J. Tõnisson. Konstitutsion Venemaal. – Kodaniku käsiraamat. I kd, 1911, lk 100

„... võib ütelda, et Venemaal seaduse järele konstitutsion maksmas on, mille järele rahval õigus on oma esitajate kaudu riigivõimu tegevusest osa võtta. Ise lugu on see, kuipalju ja kuidas rahvas seda oma õigust tegelikult tarvitada suudab. See ei ole aga enam põhjusemõtteline õiguse, vaid võimu küsimus.“

Akadeemiliselt haritud eestlasi 1915. a.

Teadusalad	Vilistlased		Üliõpilased	
	Arv	%	Arv	%
Füüsika-matemaatika-astronoomia	19	3,0%	64	7,7%
Keemia	6	1,0%	29	3,5%
Loodusteadused	8	1,3%	39	4,7%
Meditsiin	98	15,6%	175	21,1%
Farmaatsia	43	6,8%	8	1,0%
Tehnikateadused (insenerid)	96	15,2%	112	13,5%
Agronoomia	20	3,2%	68	8,2%
Veterinaaria	15	2,4%	7	0,8%
Metsandus	3	0,5%	6	0,7%
Majandusteadus	30	4,8%	60	7,2%
Õigusteadus	123	19,5%	118	14,2%
Ajalugu, filosoofia	14	2,2%	26	3,1%
Filoloogia	32	5,1%	54	6,5%
Kunstiteadused	11	1,7%	10	1,2%
Teoloogia	80	12,7%	38	4,6%
Muud	3	0,5%	3	0,4%
Teadmata	29	4,6%	13	1,6%
Kokku	630	100,0%	830	100,0%

Riigiõiguslikku originaalkirjandust

- **Aleksander Kann.** Konstitutsioniline riigikord. I kd. Tallinn 1911.
- **Jüri Wilms** – mitmed artiklid riigivolikogu valimise õigusest ja korraldusest, mh ajakirjas „Õigus ja Kohus“ (1912)
- **Ado Birk** mitmed artiklid riigivolikogu valimise õigusest ja korraldusest ajakirjas „Seadus ja Kohus (1912)

Eesti varane õigusajakirjandus

- Marju Luts-Sootak. Eesti õigusajakirjanduse tsaariaegne kevade. - Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2012. Tartu: Õpetatud Eesti Selts 2013, lk 9-32.
- Marju Luts-Sootak. Eestikeelse õigusajakirjanduse unustatud algus. - Juridica IV (2013), lk. 264-274

Eesti konstitutsionalismi eelajalugu III: Riigivolikogu valimised

Toomas Karjahärm, Ida ja Lääne vahel. Tallinn 1998, lk 384.

LISAD

Tabel 16. Eestist valitud Vene Riigiduuma (1906–1917) saadikud*

<i>I Riigiduuma 1906</i>	<i>II Riigiduuma 1906–1907</i>
Karl Hellat	Anton Jürgenstein
August Lubi	Tõnis Jürine
Pavel Paptšinski	Mart Murten
Oskar Rütli	Karl Parts
Jaan Tõnisson	Paul Pärn
<i>III Riigiduuma 1907–1912</i>	<i>IV Riigiduuma 1912–1917</i>
Otto Benecke	Oskar Brasche
Oskar Brackman	Karl von Brevern
Alfred von Schilling	Otto von Engelhardt
Martin Schultzenberg	Jüri Oras
Aleksander Terras	Jaan Raamot

* Venestamine Eestis 1880–1917. Dokumente ja materjale. Koost., tõlk., komm. T. Karjahärm. Tallinn, 1997, lk. 226.

Tabel 17. Eesti ja läti duumasaadikute tähtsamad seaduseelnõud
Vene III ja IV Riigiduumas*

Tabell 17

Seaduseelnõu	Esitamise aasta	Märkused
1. Kohaliku omavalitsuse reform üldise valimisõiguse alusel (III/2, nr. 62)	1908	Lükati tagasi
2. Kvoodi- ja kuuendikumaade küsimuse lahendamine Eestimaa ja Liivimaa kubermangus (III/3, nr. 140; IV/1, nr. 392)	1909/1913	Jäi komisjoni
3. Kohalikes keeltes õpetamise lubamine rahandusministeeriumile ning maakorralduse ja põllutöö peavalitsusele alluvates Balti kubermangude erakoolides (III/3, nr. 327; IV/1, nr. 77)	1910/1913	Lõppotsust ei tehtud
4. Rüütimõisate omanike privileegide kaotamine (III/4, nr. 603)	1911/1915	Seadus jõustus 1916. a.
5. Merekalda kasutamise õiguse muutmine (III/5, nr. 143; IV/2, nr. 329)	1911/1914	Jäi komisjoni
6. Streikide vabadusest (III/5, nr. 206)	1911	Tunnistati mitte-soovitavaks
7. Maaomavalitsuse reform Balti kubermangudes (III/5, nr. 338; IV/4, nr. 190)	1912/1916	Jäi komisjoni
8. Teedeehituskoormiste reguleerimine (IV/1, nr. 391)	1913	Duuma kiitis heaks, seaduseni ei jõutud
9. Vandekohtu sisseseadmine Balti kubermangudes (IV/2, nr. 462)	1914	Jäi komisjoni

* Т. Карьяярм. Эстонская буржуазия, самодержавие и дворянство в 1905–1917 гг. Таллинн, 1987, с. 300–303.

Jüri Wilms. Riigivolikogu valimise-õigus. – Õigus ja Kohus 1912, nr 7(juuli), lk 102.

„Nii näeme siis, et ka praeguse valimise-õiguse juures võidelda maksab. Peale selle kasu, mis võistlus ja kihutusetöö iseenesest annavad, võime veel vähemalt ühe saadikukoha juurde saada.“

Õppimisvõimelised institutsioonid

Michael Stolleis, Õppimisvõimeline ja õppiv riik.

Tlk. Astri Schönfelder.

- Akadeemia 2013, nr 3, lk 429-451.